

İki Alternatif Ekonomik Model

Tembellik hakkı, çalışmaya karşı bayrak açan ünlü Küba asıllı Fransız düşünür Paul Lafargue'a ait bir kavramdır. Karl Marx'ın damadı da olan Lafargue'ın Tembellik Hakkı isimli kitabında Incil'den yaptığı şu alıntı son derece şiireseldir:

“Tarlalardaki zambakların gelişip serpilmesine bakın. Onlar ne çalışıyor, ne de yün eğiriyorlar. Buna karşın söyleyeyim size, Süleyman, o görkemi içinde daha göz alıcı giysilere bürünmüş değildi.”

Felsefi düzeyde, çalışmak kutsaldır ve bu kapitalizmin insanlığa en önemli katkısıdır. Oysa, feodal toplumda, çalışmak bayağı olup sadece aşağı sınıflara layık görülürdü. Öte yandan sanayi devrimi ve kapitalizm, çalışma ve yaşam yerlerini farklılaştırarak, insanı, günlük yaşamını, çalışma ve boş zaman planlaması açısından disipline etmiştir. Oysa, sanayi devrimi öncesinde böyle bir mekansal farklılaşma olmadığı için, insanlar, günlük yaşamlarını, çalışma ve boş zaman arasında farkında olmadan belli belirsiz bölüyordu.

Enformasyon teknolojisindeki baş döndürücü gelişmeler nedeniyle ev merkezli topluma doğru hızla yol alırken, tıpkı sanayi devrimi öncesinde olduğu gibi, zamanı çalışma ve boş zaman arasında istediğimiz kadar esnek olarak bölüp kullanabileceğimiz bir yüzyıla girdik. Öyle anlaşılıyor ki, insanın, kabaca ve eşit olarak 8'er saat olmak üzere, uyuma, çalışma ve boş zaman olarak bölünen günlük yaşamı, bir bakıma daha karmaşık, bir bakıma daha yalın olacak. Karışık olacak, çünkü, çalışma ve boş zaman birbirinin içine girmiş görünüyor, bilgisayarla çalışan birisi aynı zamanda bir boş zaman etkinliği olarak internette alışveriş yapabiliyor; yalın olacak, çünkü, eğer teknolojiyi insanlık lehine daha eşit şartlarda kullanabilirsek, makineler çalışacak, insanlar tembellik haklarını kullanacaklar. Erken 21.yy'ın en önemli dinamiklerinden birisi, işte bu ikilemde yatıyor. Çalışma ve boş zaman ikilemi. Bakalım öyle mi? Ampirik bulgular bu görüşü ne kadar destekliyor?

* * *

GlobeScan yönetiminde 28 ülkede 28.889 kişiyle görüşülerek gerçekleştirilen ve Türkiye halkasını Yöntem Araştırma Danışmanlık Ltd.'nin oluşturduğu küresel izleme araştırmasının sonuçları bu ikilemin varlığına işaret etmektedir.

İki farklı ekonomik modelin özünü teşkil eden iki farklı soru sorup, yurt ve dünya kamuoyunun bu sorulara verdiği cevaplarda kalkarak tezimizi sürdürmeye devam edebiliriz. Soralım sorularımızı:

- Ekonomik büyüme işsizliği önemli ölçüde azaltacak tek yoldur.
- Aileme, arkadaşlarıma ve kişisel projelerime daha fazla vakit ayırmak için her hafta bir günlük ücretimden vazgeçmeye razı olurum.

Yurt ve dünya kamuoyunun bu tutum sorularına ne ölçüde katılıp katılmadıklarını analiz ettiğimizde ortaya çıkan tablo ilginçtir:

Dünya kamuoyunun %71'i ekonomik büyümeyi işsizliği önemli ölçüde azaltacak tek yol olarak gören fikre katılırken, %60'ı ailesine, arkadaşlarına ya da kişisel projelerine daha fazla vakit ayırmak için her hafta bir günlük ücretinden vazgeçmeye hazırdır. Bu anlamda, dünya kamuoyu, görüşünü daha çok çalışmaktan yana koymuş ama, daha çok boş zaman kullanma hakkında da olumlu bir tavır sergileyerek yukarıda özetlediğimiz ikilem içinde olduğunu ifade etmiştir.

Durum Türkiye'de, oranlar düşmüş olmakla birlikte farklı değildir. Ekonomik büyümeyi işsizliği azaltacak tek yol olarak görenlerin oranı %60 iken, haftada bir günlük ücretten vazgeçip daha fazla boş zaman kullanmayı tercih edenler %45'tir.

İlginçtir, Filipinler, Çin, Güney Kore ve Kanadalılar daha çok boş zaman kullanmaktan yana bir tutum sergilemişler, Yunanlılar ise, yaşadıkları ekonomik kriz nedeniyle olsa gerek, ekonomik gelişme ve çalışmaktan dem vurmushlarıdır. Eski sosyalist ülkelerden Rusya halklarının daha çok çalışmaktan yana tavır koymaları da Yunanlıların tutumları kadar ilginç görünmektedir. Latin Amerika ülkelerinin de daha çok boş zaman kullanmaktan ziyade ekonomik büyümeye odaklanmış olmaları, sürekli uyuyan Meksikalı imajının bir efsaneden ibaret olduğunun göstergesi sayılmalıdır.

* * *

Çalışmamak, para kazanmak için çalışmamak ya da tembellik hakkını kullanmak entropik bir iş olabilir mi? Doğayla diyalog halinde olmak, çevreci değerleri savunmak zaten daha az çalışmak demek değil midir? Tıpkı Hindistan'da traş olan adam gibi yolun kenarına oturarak etrafı seyrederken hem zamanı genişletmek, hem sohbet etmek ve hem de, tabii ki hep şimdiki zamanda yaşamaya çalışmak. Yaşamın amacı da bu değil midir zaten. Çünkü Pierre Bourdieu'nun Cezayir'deki Kaabyle köylülerini anlatırken popüler bir şarkıdan aktardığı gibi, zaman, yakalanamaz.

“Dünyayı kovalamak nafiledir
Hiç kimse, hiçbir zaman onu yakalayamaz.”

* * *

Çalışmak ve boş zaman arasındaki denge bıçak sırtındadır. Sağa sola devrilmeye gelmez.

Bülent Gündoğmuş
bulent.gundogmus@yontemresearch.com